

I skånska björnbärssnår

Helsingborgsbotanisten Jan-Erik Hederås berättar här om allt spännande man fann under föreningens björnbärsexkursion i somras.

JAN-ERIK HEDERÅS

Svenska Botaniska Föreningen anordnade i somras (5–6 juli) en exkursion i Skåne med björnbär som huvudtema. Ledare var Alf Oredsson och Göran Wendt. Alf har studerat björnbär i mer än fyrtio år och lär kunna särskilja de svenska arterna av i varje fall äkta björnbär *Rubus* sect. *Rubus* i ganska hög fart från bilfönstret. Görans intresse för björnbär väcktes för ett tiotal år sedan. Han har särskilt ägnat sig åt krypbjörnbär *Rubus* sect. *Corylifolii* och har inspirerat Alf till att studera även dessa närmare. Krypbjörnbären anses ha uppkommit ur hybrider mellan olika äkta björnbär och blåhallon *Rubus caesius*, och dessutom har inkorsningar med hallon *R. idaeus* bidragit till mångfalden. Björnbären är apomiktiska, det vill säga förökar sig könlöst, och delas därför in i olika småarter (microspecies).

Ett trettiotal personer deltog varav de flesta bodde på STF:s vandrarhem i Kivik. Vid ankomsten fick vi ett litet kompendium med bestämningsnycklar till de arter vi förväntades få se under exkursionen, dels äkta björnbär (av Alf), dels krypbjörnbär (av Göran). Till självkostnadspris ingick även scannade färgbilder av tio krypbjörnbär.

Österlen

Den första morgonen gav vi oss iväg söderut till Vik i Rörums socken. Vi stannade vid början av avtagsvägen till Sandvångarna och tittade på ett björnbär i vägkanten. Årsskottets bladskäft var fårat hela vägen och hade stipler som var bredast

Spirbjörnbär *Rubus grabowskii* vid Tobisborg i Gladsax. Foto: Margareta Edqvist.

på mitten. De femdelade bladen hade oskaftade nedersta sidosmåblad. Kronbladen var breda och täckte varandra lite grann. Allt detta är karakteristiskt för gruppen krypbjörnbär. Exkursionsledarna inskräppte noggsamt att man alltid måste titta på en kombination av karaktärer för att avgöra arten eller småarten. Just det här exemplaret var bredbladigt med kroktaggarna men utan skaftade glandler i blomställningen. Blommorna var rosa och busken bestämdes med hjälp av nyckeln till hasselbjörnbär *R. wahlbergii* (för att understryka att det är en småart av krypbjörnbär tycker jag att det skulle kunna benämnas *R. corylifolius* msp. *wahlbergii*).

Vi fortsatte grusvägen ett par kilometer västerut till Sandvången i Gladsax. Här fick vi se fyra arter av äkta björnbär. Dessa har vanligen smala kronblad, ofårade bladskäft med jämnsmla stipler och skaftade nedre sidosmåblad. Det björnbär som vi vanligen plockar för att äta

är sötbjörnbär *R. plicatus* med kraftiga böjda taggar på det kala årsskottet, gröna foderblad och korta ståndare. Luddbjörnbär *R. insularis* har platta raka taggar på årsskottet, medan både rostbjörnbär *R. pedemontanus* (till rätt nyligen benämnt *R. bellardii*) och raspbjörnbär *R. radula* har rikligt med glandler, det förra med tredelade håriga blad, det senare med raka taggar i blomställningen. Vi undersökte även spetsbjörnbär *R. gothicus*, ett krypbjörnbär med tredelade smala blad högt upp i blomställningen.

Längre söderut nära Simrishamn vid Tobisborg i Gladsax fick vi se ytterligare ett par äkta björnbär, nämligen surbjörnbär *Rubus sulcatus* med almliknande blad och långa ståndare samt spirbjörnbär *R. grabowskii* med färade årsskott och blomställning som en spira. När några deltagare blev tagna på bar gärning krypande på marken letande efter värdkällört *Montia minor* påpekade exkursionsledningen vänligt men bestämt att detta var en *Rubus*-exkursion och ingenting annat! Nå, källörten var helt nervissnad, så myteriet rann bokstavligen ut i sanden.

Sedan for vi vidare några mil västerut till Fyledalen, där vi vid Kullemölla i Baldringe socken blev förevisade ett par krypbjörnbär som var rätt svåra att se skillnad på: bornholmsbjörnbär *R. lidforsii* samt daggbjörnbär *R. glauciformis*. Daggbjörnbärets status är omtvistad, kanske är det en variant av hasselbjörnbär.

Efter lunch vid Tomelilla golfbana, inleddes eftermiddagen i Onslunda, 1 km sydöst om kyrkan där det i ett bryn återigen växte daggbjörnbär och bornholmsbjörnbär. Vi var nog några som fortfarande tyckte att de här båda krypbjörnbärens var svåra att skilja åt.

I Brännorna, några kilometer norr om Onslunda kyrka, växte ytterligare ett par krypbjörnbär, dels lindblomsbjörnbär *R. mortensenii*, dels hallonbjörnbär *R. pruinosis* med hårigt fruktämne och 5–7-taliga blad. Vidare såg vi sprengebjörnbär *R. spengelii*, dock utan glandler i blomställningen, som det borde ha haft enligt nyckeln.

Kosan ställdes så till den norra parkeringen vid Stenshuvuds nationalpark i Södra Mellby socken, där vi besåg armeniskt björnbär *R.*

armeniacus med kritvita bladundersidor. Det var tur att exkursionsledningen inte såg att många av oss samtidigt passade på att studera en avvikande slideväxt, som bestämdes till syrenslide *Persicaria wallichii*.

Åter i Kivik prickade vi av flikbjörnbär *R. laciniatus* med sina flikiga småblad, som växte i en trädgård.

Nordvästra Skåne

Söndag morgon åkte vi i en lång bilkaravan mot nordväst förbi Sjöbo, Övedskloster och Vombsjön till det militära övningsfältet Revingehed i Revinge socken. Där beskådade vi ett jättestort bestånd av borstbjörnbär *R. fabrimontanus*, ett krypbjörnbär som i Sverige bara finns i Revinge och som kanske har inkommit med barkflis från Polen.

Nästa stopp blev vid klädbutiken i Allarp, Södervidinge. Här mötte ägarparet upp och berättade om gårdens och butikens historia. De följde också med på rundvandringen i skogsdungen vid gården, där vi blev visade ett jättebestånd av östgötabjörnbär *R. hartmanii*, ett äkta björnbär med massor av olikstora taggar och rikligt försett med glandler såväl på årsskottet som i blomställningen. Detta är den enda kända lokalen i Skåne. Östgötabjörnbär växer närmast i Tjust i nordöstra Småland. För övrigt fick vi se skogsbjörnbär *R. nessensis*, ett äkta björnbär med få och små taggar, samt förutom blåhallon och hallon även hybriden dem emellan, *Rubus caesius* × *idaeus*. Efter rundvandringen blev vi bjudna på förmiddagsfika på gårdsplanen. Klockan elva öppnade klädbutiken, vi gick in och så var den dagen ... Nej då, vi for strax vidare till Källstorp i Svalöv, där vi tittade på stenbär *R. saxatilis* med långa revor och mer eller mindre tagglös stjälk, samt knippbjörnbär *R. fasciculatus*, ett krypbjörnbär med grågröna blad på grund av täthårig bladöversida.

Nästa anhalt var pizzerian Tre stjärnor i Kågeröd, där vi intog lunch – alla åt inte pizza!

Sedan trängde vi ihop oss i så få bilar som möjligt och for upp på Söderåsen till Lökgården i Stenestad. I en beteshage noterade vi ytterligare ett par äkta björnbär. Klobjörnbär *R.*

lindebergii saknar helt glandler men har särdeles kraftiga taggar på årsskottet – särskilt gäller detta taggbasen – och böjda taggar i blomställningen. Skånebjörnbär *R. axillaris* är lågväxande med många tretaliga blad på årsskottet och stora blad i blomställningen, där det också gömmer sig några få glandler.

Åter i Kågeröd vandrade vi några hundra meter till Kågeröds lund och besåg den vitblommiga formen av rundbladsbjörnbär *R. vestitus* f. *albiflorus*.

Vid Söderåsens golfbana i Risekatslösa fick vi se hallandsbjörnbär *R. hallandicus*, ett krypbjörnbär med många taggar på årsskottet, och som i Skåne bara är funnet i dess nordvästra del.

Rubus flaccidifolius

Så for vi vidare till Billesholm i Södra Vrams socken (men i Norra Vrams församling), där journalister från Helsingborgs Dagblad mötte upp. Vid genomgång av herbariet i Lund hade Alf funnit ett uppenbart feletiketterat exemplar av ett björnbär som han sedan letat upp i terrängen. I skogsdungen bakom kapellet fick vi nu se detta björnbär med tredelade blad, glandler på både års- och blomskott och smala vita kronblad. Alf har provisoriskt kallat det ekhagabjörnbär. Efter många kontakter med björnbärsspecialister i Europa har han kunnat fastslå vilket björnbär det är. Inför gruppen och pressen offentliggjorde han under stor spänning dess vetenskapliga namn: *Rubus flaccidifolius*. Det är ett äkta björnbär, nära släkt med rostbjörnbär och med utbredning från Italien över Tyskland till Belgien. Det uppstod genast en debatt om hur det vetenskapliga namnet skall uttalas: ”flakkidifolius” eller ”flaksidifolius”. Språkforskare anser dock att den förra varianten är den mest korrekta.

Vidare åkte vi till Vrams Gunnarstorp i Norra Vrams socken där vi besåg en odlad form av hallonbjörnbär *R. pruinosis* f. *warmingii*.

Avslutningsvis for vi till Pålsjö skola i Helsingborg där vi fick se ett jättebestånd av skärt rundbladsbjörnbär *R. vestitus* f. *vestitus*. Där växte dessutom hårbjörnbär *R. camptostachys*, ett krypbjörnbär med håriga ståndarknappar. Detta var

Här ser vi Göran Wendt och författaren i full färd med att bestämma ett krypbjörnbär. Foto: Margareta Edqvist.

ekskursionens officiella slut, och Alf och Göran blev avtackade för den fina guidning vi fått.

De sista entusiasterna (med tid över) for dock vidare till parkeringen utanför Fredriksdal i Helsingborg, inte för att gå på teater, utan för att bli förevisade ett bredbladigt krypbjörnbär med kala ståndarknappar som Göran benämnde lindbjörnbär *R. tiliaster* var. *nudus* och vars taxonomiska status ännu ej är fullt klarlagd. Så var det slut efter två trevliga och givande dagar!

Jan-Erik Hederås har varit gymnasielärare i matematik, fysik och datakunskap. Han har på amatörnivå inventerat kärlväxter i Småland och Skåne. Jan-Erik är styrelseledamot i Föreningen Smålands Flora och redaktör för dess

tidskrift, Parnassia.

Adress: Tyringegatan 21, 252 76 Helsingborg
E-post: je.hederas@telia.com